

SANDER VERHAEGH:**Working from Within: The Nature and Development of Quine's Naturalism**

New York: Oxford University Press 2018, 218 s.

Vo filozofických kruhoch dnes panuje všeobecná zhoda v tom, že na razantnom nástupe naturalistického spôsobu myslenia v analytickej filozofii poslednej tretiny dvadsiateho storočia, pre ktorý sa medzičasom zaužíval termín *naturalistický obrat*, mal leví podiel W. V. O. Quine so svojou špecifickou verziou naturalizmu. Na druhej strane oveľa menšiu mieru konsenzu možno nájsť v explicitných odpovediach na otázku, čo presne znamená byť naturalistickým filozofom v quinovskej tradícii (Roland 2014, 43). Nakoniec, zreteľne to dokumentujú aj rôzne filozofické koncepcie ostatných dvoch dekád, ktorých autori sa hlásia ku Quinovmu filozofickému odkazu, no zároveň sa medzi sebou líšia v podstatných bodoch. Je teda namieste otázka, nakoľko jednotné je spomínané víťazné ťaženie naturalistického prístupu. Jednou možnou stratégiou by mohlo byť lepšie sa zamyslieť nad pôvodnou quinovskou koncepciou naturalizmu. Až donedávna však neexistovala monografia, ktorá by podrobne a systematicky spracovala tému Quinovho naturalizmu, jeho počiatky a motivácie, jeho povahu a neskoršie peripetie. Kniha mladého holandského filozofa a historika filozofie Sandera Verhaegha, o ktorej tu bude reč, odpovedá na značnú časť takéhoto dopytu, a hneď na úvod chcem jednoznačne vyhlásiť, že to robí mimoriadne zaujímavým, detailným a celkovo veľmi presvedčivým spôsobom.

Verhaeghova kniha dáva zrozumiteľnú a dobre podloženú odpoveď na mnohé z naznačených otázok. Po prvé, úspešne sa jej darí rekonštruovať Quinove, zväčša skôr implicitné argumenty v prospech naturalizmu. Po druhé, s výbornou znalosťou historického kontextu objasňuje, čo Quine mieni termínom *prvá filozofia* a prečo ju zásadne odmietol. Okrem toho vysvetľuje Quinove názory na vzťah medzi filozofiou a vedou, v akom zmysle je medzi nimi kontinuita a v akom zmysle sa medzi nimi stále dá aj z Quinovho hľadiska rozlišovať. A nakoniec detailne skúma úlohu naturalistického pohľadu pri riešení, respektíve redefinovaní tradičných ontologických, epistemologických a sémanticko-filozofických problémov. Verhaegh pritom nielenže preukazuje suverénnu znalosť celého známeho korpusu relevantných Quinových textov, ale poskytuje čitateľovi aj nečakaný, no vítaný bonus na posledných

dvadsiatich piatich stranách textu, a to v podobe prepisu niekoľkých dopisov nepublikovaných Quinových textov z archívnych dokumentov uložených v Houghton Library Harvardovej univerzity. Ide najmä o Quinove rukopisné poznámky zo štyridsiatych rokov, o ktoré Verhaegh opiera svoju interpretáciu Quinovho myšlienkového vývoja smerom k naturalizmu. Čitateľ tu však nájde aj text Quinovej prednášky z obdobia tesne po publikovaní *Dvoch dogiem*, v ktorej sú obsiahnuté aj jeho odpovede niektorým významným zúčastneným diskutérom ako Bergmann, Bridgman, Feigl a ďalší. A nemenej zaujímavý je krátky text zo šesťdesiatych rokov, v ktorom Quine kriticky reaguje na T. S. Kuhna.

Predtým, ako prejdem trochu konkrétnejšie k obsahu práce, chcem ešte na okraj poznamenať, že Verhaeghova kniha, samozrejme, má aj svoje tematické a formálne limity. Autor nezohľadňuje vývoj poquinovského naturalizmu, ani sa podrobnejšie nevenuje kritickým či polemickým reakciám na jeho naturalizmus, ktoré prichádzali ešte počas Quinovho života. Práca je zameraná na systematický, ale aj historický výklad Quinovej koncepcie z pozície sústredeného historika filozofie, ktorý zrejme v mnohých ohľadoch sympatizuje s Quinovým spôsobom praktizovania filozofie a osobitne oceňuje mimoriadnu „jasnosť a elegantnosť“ jeho výsledného filozofického systému (s. xiii).

Prvý bod, v ktorom Verhaegh koriguje zvyčajné chápanie Quinovho naturalizmu, sa týka jeho genézy. Ako významný, alebo dokonca rozhodujúci míľnik na jeho ceste k naturalizmu sa zvyčajne pokladá jeho slávny článok o dogmách empirizmu z roku 1951 a následná „biblia“ naturalistických filozofov *Word and Object* (1960). Verhaegh súhlasí s tým, že tieto Quinove práce sú vzorom naturalizmu, a to aj napriek tomu, že v tomto období Quine vôbec nepoužíval označenie *naturalizmus* pre svoju filozofickú pozíciu. Verhaegh však zároveň dokazuje, že tento Quinov naturalizmus *avant la lettre* sa dá vystopovať už v jeho textoch zo začiatku štyridsiatych rokov. A mimochodom, dozvieme sa, že Quine si osvojil označenie *naturalizmus* až v roku 1968 počas série prednášok na počesť Deweyho, hoci – ako sám neskôr priznal – o Deweyho filozofii toho v tom čase veľa nevedel, a teda po obsahovej stránke nemala priamy vplyv na jeho filozofický vývoj.

V čom však vlastne tkvie jadro quinovského naturalizmu? Verhaegh argumentuje, že týmto ústredným bodom je „odmietnutie prvej filozofie“, čo presnejšie znamená odmietnutie možnosti externého stanoviska mimo reálne prebiehajúceho vedeckého skúmania, z ktorého by bolo možné principiálne kritizovať vedu (napr. cestou radikálnych skeptických argumentov). Zároveň to však znamená aj odmietnutie možnosti fundamentálnym spôsobom legitimizovať, teda zdôvodňovať pravdivosť alebo správnosť vedeckých výsledkov a metód napríklad na základe nejakých transcendentálnych

(apriórnych) „podmienok možnosti“ alebo na základe redukcie na nejaké predteoretické (empirické) dáta. Podľa Quina vo Verhaeghových podaní pre filozofiu neexistuje iná schodná alternatíva ako „pracovať zvnútra“ (*working from within*) vedecského skúmania.

Verhaegh týmto spôsobom podrobuje kritike tie interpretácie Quina, ktoré – opierajúc sa o niektoré Quinove poznámky – vidia jeho príklon k naturalizmu napríklad v epistemológii, pričom by mal prameniť zo sklamaní, či dokonca zo zúfalstva nad tým, že poznanie sa nedá filozoficky fundovať takým spôsobom, aký si to predstavovali raní logickí pozitivisti. Podľa Verhaegha Quine neopúšťa tradičnú epistemológiu až dodatočne – „zo zúfalstva“ –, ale preto, lebo je presvedčený, že tento projekt („prvej filozofie“) je od samého začiatku dokázateľne pomýlený. „Prvý filozof nezlyháva preto, lebo sa usiluje o karteziánsku istotu, ale preto, lebo predpokladá, že si môže osvojiť nejakú perspektívu, ktorá je nezávislá od vedy“ (s. 17).

V druhej kapitole, ktorá je venovaná téme naturalizovanej epistemológie, sa Verhaegh vracia k často diskutovanej otázke sporu medzi Quinom a jeho niekdajším učiteľom Carnapom vo vzťahu k známemu carnapovskému rozlíšeniu medzi internými a externými otázkami a eliminovaniu metafyziky, ktoré z toho malo vyplývať. Verhaegh zaujíma, ako správne interpretovať Quinov kritický postoj k tomuto neskorému Carnapovmu pokusu o vytlačenie metafyzických otázok do vzduchoprázdného priestoru za hranice jazykových rámcov. Quine totiž na rozdiel od Carnapa na jednej strane evidentne neverí, že metafyziku možno takto postaviť mimo hry a usvedčiť zo (sémanticky vzaté) nezmyselnosti, no zároveň občas sám schvaľuje výčitku zmysluprázdnoty, adresovanú metafyzike. Verhaegh na tomto mieste podáva prehľadnú rekonštrukciu základných Carnapových rozlíšení v jeho práci z roku 1950 a následne zručne rozpletá kontext jednotlivých Quinových vyjadrení o metafyzike a na základe toho sa mu nakoniec darí ukázať vnútornú logiku a konzistentnosť jeho tvrdení v danej otázke.

Už len stručne doplním informáciu o štruktúre knihy: Práca pozostáva z ôsmich kapitol (vrátane úvodu a záveru), pričom jej súčasťou je aj vyššie spomenutý dodatok s Quinovými textami. Klasickým quinovským témam, ako je naturalizovaná metafyzika, rozlíšenie medzi analytickým a syntetickým a vzťah medzi filozofiou a vedou, sa osobitne venuje tretia, šiesta a siedma kapitola (v tomto poradí).

Ako je zrejme už z mojich predchádzajúcich vyjadrení, knihu S. Verhaegha pokladám za významný príspevok k lepšiemu poznaniu a pochopeniu nielen Quinovej filozofickej koncepcie, ale aj za príspevok k dejinám filozofického naturalizmu od polovice dvadsiateho storočia. Ak k tomu ešte nakoniec dodám, že je napísaná

veľmi elegantným a čitateľsky prístupným štýlom, verím, že žiadne ďalšie odporúčania už nie sú potrebné.

Róbert Maco

Literatúra

ROLAND, J. W. (2014): On naturalism in the Quinean tradition. In: Haug, M. C. (ed.): *Philosophical Methodology: The Armchair or the Laboratory?* London: Routledge, 43 – 61.

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0178.

Róbert Maco
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a dejín filozofie
Gondova 2
811 02 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: robert.maco@uniba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5061-9344>